

119. Lásd a május 30-án kelt, 8929/B. kt. 1944 sz. jelentést, amelyet *Zsidó mozgalmak* címmel a belügyminisztérium VII. osztályának küldtek meg, a *MOL*-ban. A World Jewish Congress magyarországi tagozatának statisztikai alapján Lévai az e területeken összefogdosott zsidók számát 21 700-ra teszi. Lásd *Zsidósors Magyarországon*, 467. o. Megemlékezett az e területeken folyó zsidóellenes akciókról Veessenmayer is május 5-én kelt, 153. táviratában, lásd *RLB*, 262. dok.

120. Ítélet Baky, Endre és Jaross ügyében, *i. m.*, 30. o. Kihallgatása során Endre László azt állította, hogy a honvédség hajtotta végre a razzit. Tanúként tett vallomásaiban Ferenczy László a németeket vádolta a razzia végrehajtásával. Hajnácskóy László viszont csak az 1944. április 19-i értekezlet részleteiről tanúskodott, azt sugallva, hogy a csendőrök a tettesek. A legtöbb kutató egybehangzóan úgy vélekedik, hogy a vidéki közösségekben a csendőrség fogdosta össze a zsidókat. Lásd: *Az Endre-Baky-Jaross-per*. Szerk.: Karsai László és Molnár Judit. Cserépfalvi, Bp., 1994, 57., 229. és 378–379. o.

121. Lévai, *Zsidósors Magyarországon*, 103. o.

122. *Pinkas ha'kehilot*, 372–374. o.

123. Munkácsi, *Hogyan történt?*, 40–41. o.

124. Részletesen lásd a 15. fejezetet.

125. A Tanács ezután dr. Kohn Zoltánt, a zsidó felekezeti iskolák tanfelügyelőjét választotta meg ügyvezető titkárnak. Munkácsi Ernő, a Pesti Izraelita Hitközség főtitkára ebben az időben beteg volt. Eppler Erzsébet 1946. február 27-i vallomása a YIVO-nál (768/3647).

126. Munkácsi, *Hogyan történt?*, 61–62.

127. Czánik nevét gyakran tévesen tüntetik fel: Czanniknak vagy Szaniknak. 1899. április 16-án született Bugyiban. Oszlopos tagja volt az ultrareakciós, elvakultan zsidóellenes „hazafias szervezet”, a Magyar Országos Véderő Egyesület országos nagytanácsának. Kárpátalja, Északkelet-Magyarország és Észak-Erdély zsidóinak gettósítása és deportálása során Endre László közvetlen kíséretében tünt fel. 1944 májusának elején, amikor Schilling János, Szolnok-Doboka vármegye alispánja a gettósítások előestéjén lemondott hivataláról, Czánikot nevezték ki a helyébe. A házonszörűekkel együtt 1945 tavaszán elmenekült az országból, és Nyugat-Németországban talált menedékre, ahol egyebek között a Magyar Református Lelkigondozó Szolgálat világi elnökeként működött. Münchener lakosként megkapta a Német Szövetségi Köztársaság érdemkeresztjét 1981-ben. 1989-ben néhány magyar kezdeményezte az igazságügyi minisztériumnál, hogy kérjék kiadatását, és háborús bűneiért bíróság elé állíttassák. A *Vasárnapi Hírlap* 1990. január 28-i száma foglalkozott viselt dolgaival.

128. Endrének és munkatársainak a gettókban tett szemleútjára nézve lásd a Baky, Endre és Jaross ügyében hozott ítéletet, *i. m.*, 29. és 31. o. Zöldiról további részleteket közöl Lévai, *Zsidósors Magyarországon*, 104. o.

129. *Uo.*, 106. o.

130. Horthy megpróbálta megnyugtatni Ravasz püspököt, hogy a zsidó munkásokkal Németországban éppen úgy bánnak, mint a magyarokkal. További részleteket lásd a 11. fejezetben.

131. Az Ung vármegyében és Ungvárott folyó gettósítás részleteit egy Budapestre menekült zsidó ismertette. Az értesüléseket befoglalták a Kohn Zoltán által 1944. április 25-én felvett jegyzőkönyvbe. Munkácsi, *Hogyan történt?*, 65–66. o.

132. Yad Vashem Archives 015/21–1. Újranyomva Munkácsi, *Hogyan történt?*, 63–65. o.